

PAWEŁ ZAJĄC OMI

BADANIA HISTORYCZNE W POLSKIM ŚRODOWISKU MISJONARZY OBLATÓW MARYI NIEPOKALANEJ

Znaczenie dorobku diecezjalnych i zakonnych ośrodków badań historycznych w Polsce zostało w ostatnich latach omówione w szeregu cennych opracowań¹. Niniejsze studium pragnie być kontynuacją tego rodzaju rozważań w odniesieniu do polskich Oblatów Maryi Niepokalanej. Zgromadzenie założone we Francji w 1816 r., posiadające w swych szeregach Polaków od 1891 r., rozpoczęło działalność na terytorium odrodzonej Polski w 1919 r.² Niespełna stuletnie zaangażowanie na ziemiach polskich nie może się równać z wielowiekową obecnością dawnych zakonów albo prężną działalnością środowisk diecezjalnych, które przez pokolenia wносиły przemożny wkład do polskiej historiografii³. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na fakt, że oblaci bardzo szybko związali się z tysiącletnią historią polskiego narodu i Kościoła, w wymiarze niezwykle symbolicznym. W 1936 r. objęli zniszczony i opu-

Dr PAWEŁ ZAJĄC OMI – adiunkt Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, wykładowca historii Kościoła w WSD Misjonarzy Oblatów w Obrze; adres do korespondencji – e-mail: pawelarz@amu.edu.pl

¹ Odpowiednio w tomie V i VI serii *Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura*, red. J. Walkusz, Lublin 2006 i 2007. Dalej cyt. jako *Kościół w Polsce*.

² Pierwszym Polakiem, który złożył wieczyste śluby w zgromadzeniu oblatów, był Jan Wilhelm Kulawy (1872-1941, zm. w Oświęcimiu), 15 sierpnia 1894 r., z numerem oblacji 1725. Wcześniej od niego pierwsze śluby zakonne złożył brat Józef Andrzejewski (zm. 1939 w Jaffnie). Zob. J. P i e l o r z, *Oblaci polscy. Zarys dziejów prowincji 1920-1970*, Rzym 1970, s. 25, 175-178; t e n ż e, *Père Jean-Guillaume Kulawy, patriarche des Oblats polonais: 1872-1941*, „Vie Oblate Life” 61(2002), s. 323-342.

³ Por. J. W a l k u s z, *Kościelne ośrodki badań historycznych w Polsce do 1939 roku. Wprowadzenie w problematykę*, w: *Kościół w Polsce*, t. V, Lublin 2006, s. 5-10; t e n ż e, *Zakonne ośrodki badań historycznych w Polsce. Wprowadzenie w problematykę*, w: *Kościół w Polsce*, t. VI, Lublin 2007, s. 5-11.

szczony benedyktyński klasztor i sanktuarium narodowe na Świętym Krzyżu, podobnie jak wcześniej stali się duszpasterzami mniejszych, lecz także wielowiekowych ośrodków kultu religijnego – w Markowicach (1921 r.), Obrze (1926 r.) i w Kodniu (1927 r.). Istniejący od 1952 r. przy klasztorze na Świętym Krzyżu oblacki nowicjat dodatkowo i bezpośrednio wpływa na historyczną formację kolejnych pokoleń oblatów. Ponadto, biorąc pod uwagę rozmiar zaangażowania misyjnego polskich oblatów w kraju i za granicą, m.in. wśród Polonii, zasadne wydaje się bliższe spojrzenie na formy zaangażowania oblackich historyków w dokumentowanie dziejów własnego zgromadzenia i jakość ich programu historiograficznego.

I. PODSTAWY POLSKIEJ HISTORIOGRAFII OBLACKIEJ

Poniższe rozważania ukazą zarys problematyki podejmowanej przez polskich oblatów-historyków oraz główne kierunki studiów nad historią polskich oblatów. Nie będzie więc omówiony w ogóle temat powszechnej historiografii oblackiej, gdyż nawet w skrótowym ujęciu przekroczyłoby to ramy niniejszego artykułu⁴.

Podstawowym zapleczem do badań nad dziejami polskiej prowincji oblatów są dwie instytucje – Archiwum Generalne Oblatów w Rzymie oraz Archiwum Polskiej Prowincji Oblatów w Poznaniu⁵. To pierwsze gromadzi przede wszystkim dokumentację relacji polskich oblatów z administracją generalną, która w początkach XX w. znalazła się w Rzymie po przymusowym opuszczeniu dotychczasowego domu generalnego w Paryżu (mniej więcej w tym samym czasie oblaci utracili swą najważniejszą placówkę we Francji – bazylikę Sacré Cœur w Paryżu)⁶. W archiwum generalnym znajdują się

⁴ Jak szerokie było to pole działalności już w pierwszym stuleciu zgromadzenia pokazuje bibliograficzne opracowanie: M. B e r n a d, *Bibliographie des Missionnaires Oblats de Marie Immaculée*, t. I, *Ecrits des Missionnaires Oblats, 1816-1915*, Liège 1922, s. 130-135. Po 1916 r. badania historyczne w zgromadzeniu oblatów zyskały jeszcze bardziej na dynamice, choćby w związku z przygotowaniem do beatyfikacji i kanonizacji założyciela oraz innych oblatów.

⁵ Dalej cyt. odpowiednio jako: AGR oraz APP. Archiwistą generalnym w Rzymie jest od 2005 r. wykształcony na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz w watykańskiej szkole archiwistyki polski oblat, o. Maciej Michalski, uczeń lubelskiego mediewisty, ks. prof. Marka Zahajkiewicza.

⁶ Nastąpiło to 1 czerwca 1904 r. na skutek realizacji antyklerykalnych ustaw rządu Emila Combes'a we Francji. Zob. D. L e v a s s e u r, *A History of the Missionary Oblates of Mary Immaculate. Toward a synthesis*, vol. 2, Rome 1989, s. 25-29.

zwłaszcza akta wizytacji generalnych, z których pierwsza została przeprowadzona w dniach 24 grudnia 1925 r. – 8 stycznia 1926 r., a więc nieco ponad pół roku po kanonicznym ustanowieniu polskiej prowincji⁷. Następne miały miejsce w latach: 1931, 1936, 1940 (nadzwyczajna – krótki, ale wstrząsający dokument strat z pierwszych miesięcy wojny), 1957, 1968, 1976, 1980, 1994. Już ta udostępniana dokumentacja stanowi dobrą podstawę do zaprezentowania ogólnego zarysu historii polskiej prowincji oblatów.

Znaczna część pomocniczych źródeł archiwalnych przechowywana jest w mniejszych archiwach, np. domu prowincjalnego Prowincji Wniebowzięcia w Toronto, archiwum dawnej wiceprowincji Francji-Beneluksu w Vaudricourt we Francji, albo w archiwum Wyższego Seminarium Misjonarzy Oblatów w Obrze⁸. To ostatnie odbiega rozmiarem od typowych archiwów klasztornych, które istnieją przy każdej z placówek z zadaniem przechowywania podstawowej dokumentacji funkcjonowania danego klasztoru. Łączy bowiem w sobie dwa zwarte, choć niezależne zespoły archiwalne: „Oblaci w Obrze – parafia i seminarium” oraz „Misjonarze Oblaci we Francji i Beneluksie”, ponadto wszechstronny zbiór „Oblaci – varia”, w którym zachowało się wiele rękopisów i maszynopisów oblackich prac historycznych⁹. Oprócz teczek personalnych i biogramów poszczególnych oblatów polskich pracujących w Europie Zachodniej, drugi z wymienionych zespołów zawiera bogaty i ważny zbiór korespondencji o. Karola Kubsza, superiora dystryktu polskiego we Francji i Belgii w latach 1946-1950, czyli w okresie kształtowania się nowej struktury zakonnej polskich oblatów. Składała się ona głównie z kapelanów Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i przez kilkadziesiąt lat była ukierunkowana na pracę wśród polskich imigrantów¹⁰. Z kolei bezcenne zbiory dla poznania pracy polskich oblatów wśród Polonii w Kanadzie znajdują się w kanadyjskich archiwach w Saint Boniface i archiwum Deschâtelets w Ottawie.

Wspomniane zbiory archiwalne, w ramach kwerendy poświęconej historii oblatów polskich, najgruntowniej przebadał zasłużony historyk, o. Józef Pielorz OMI¹¹ (ur. 22 stycznia 1921 r. w Imielinie), przez szereg lat pracujący

⁷ Zob. Acte de visite générale de la Province de Pologne 24 Décembre 1925-8 Janvier 1926, AGR, Polonia 1926, b. sygn.

⁸ Archiwum Oblatów w Toronto i w Obrze cytowane odpowiednio jako: APW i ASO.

⁹ *Archiwum Wiceprowincji Polskiej we Francji i Beneluksie*, red. J. Pielorz OMI, Liège 2001, mps, ASO, Misjonarze Oblaci we Francji i Beneluksie, b. sygn.

¹⁰ Zob. A. J u d y c k a, Z. J u d y c k i, *Oblaci polscy we Francji, Belgii i Luksemburgu: 60 lat Wiceprowincji Polskiej Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej we Francji, Belgii i Luksemburgu*, Warszawa-Tarnów 2006.

¹¹ Po ukończeniu junioratu w Lublińcu w 1939 r. rozpoczął nowicjat w zgromadzeniu

w Rzymie, zarówno przy archiwach centralnych zgromadzenia, jak i kongregacji *de Propaganda Fide*. Karierę naukową rozpoczął od publikacji z pogranicza historii i duchowości, opartej na doktoracie obronionym w 1955 r. na rzymskim Gregorianum. Było to krytyczne studium duchowości założyciela oblatów, św. Eugeniusza de Mazenoda¹². W latach 1955-1962 pracował przy zbieraniu materiałów historycznych do procesu beatyfikacyjnego de Mazenoda. W tym czasie przeprowadził wiele kwerend w archiwach Włoch i Francji. Kilkanaście lat później opublikował jedną z najcenniejszych pozycji powszechnej historiografii oblackiej: analizę dziejów i dokonań pierwszych kapituł generalnych z czasów założyciela¹³. Bliskość środowiska oblatów niemieckich, którzy założyli i wydawali w Rzymie dwie ważne serie bibliograficzne: *Bibliotheca Missionum* i *Bibliographia Missionaria*, zaowocowały także badaniami z zakresu historii Kościoła w Polsce, w relacji do rzymskiej kongregacji *de Propaganda Fide*¹⁴.

Owocem jego poszukiwań dotyczących oblatów polskich były trzy zasadnicze monografie. W 1970 r. w Rzymie ukazała się jubileuszowa księga 50-lecia polskiej prowincji: *Oblaci polscy. Zarys dziejów prowincji 1920-1970*¹⁵. Stanowi ona podstawowy zarys historii, najpierw zakonników polskiego pochodzenia w niemieckiej i kanadyjskich prowincjach zgromadzenia, a następnie już dzieje polskiej prowincji i jej szybkiego rozwoju. Druga ważna publikacja, *Martyrologium Polskich Oblatów 1939-1945*, ukazała się w 2005 r. Jest to dobrze udokumentowane źródłowo studium, ubogacone dodatkowo osobistym doświadczeniem autora, który jako młody zakonnik

oblatów, przerwany wybuchem wojny, którą przeżył w obozach koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen. W 1946 złożył pierwsze śluby zakonne we Włoszech, gdzie podjął studia filozoficzne i teologiczne. Wyświęcony na kapłana w 1950 r. w Rzymie, w latach 1962-1966 pracował w Kanadzie, następnie był sekretarzem do spraw polskich superiora generalnego oblatów. Oprócz doktoratu obronionego w 1955 r. na Gregorianum ukończył też watykańską szkołę paleografii i archiwistyki. W latach 1972-1975 był bibliotekarzem rzymskiego uniwersytetu Urbanianum, a od 1976 r. zaangażował się w pracę duszpasterską wśród Polonii belgijskiej. Zob. APP, Akta personalne Józefa Pielorza – *curriculum vitae*, b. sygn.

¹² J. P i e l o r z, *La vie spirituelle de Mgr De Mazenod 1782-1812: étude critique*, Ottawa 1956.

¹³ T e n ż e, *Les Chapitres généraux au temps du Fondateur*, 2 t., Ottawa 1968.

¹⁴ T e n ż e, *La S. Congregazione e la Chiesa Latina in Polonia nel secolo XVIII*, w: *Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Memoria Rerum. 350 anni a servizio delle missioni (1622-1972)*, red. J. Metzler, vol. 2 (1700-1815), Rom-Freiburg-Wien 1973, s. 773-790.

¹⁵ T e n ż e, *Oblaci polscy*, Opublikowano też poszerzoną wersję francuskojęzyczną: *Les Oblats Polonais dans le monde. Esquisse historique, 1920-1970*, Rome 1971.

przeżył obóz koncentracyjny w Mauthausen-Gusen¹⁶. Wreszcie trzecie fundamentalne dzieło autora to monografia oblatów polskich na zachodzie Europy¹⁷. Są to jak do tej pory jedyne obszernie i profesjonalne syntezy dziejów polskich oblatów, publikowane, lub w przypadku trzeciej wspomnianej pracy czekające na bliską publikację. Wartość naukowa i poznawcza *Martyrologium* jest nie do przecenienia, zwłaszcza że opracowywał je nie tylko rzetelny historyk, ale i świadek opisywanych wydarzeń. Struktura publikacji jest przejrzysta i kompletna: od poszerzonej biografii bł. Józefa Cebuli zamordowanego w Mauthausen (zob. niżej), przez kolejne kategorie oblatów naznaczonych tragedią II wojny światowej. Najpierw zgodnie z miejscem kaźni lub długoletniego więzienia w obozach koncentracyjnych: 16 kleryków i nowicjuszy w Gusen, 13 ojców z obozu w Dachau, 4 oblatów w Oświęcimiu i 1 na Majdanku. Następnie według odmiennych kolei losu, które nie prowadziły przez obozy, ale także zgotowały oblatom cierpienie lub śmierć: 8 rozstrzelanych przez hitlerowców, 2 zabitych w czasie bombardowania Warszawy, 2 poległych na froncie i 3 w innych okolicznościach. Wreszcie część III pracy poświęca wiele miejsca oblatom w niewoli – internowanym i więzionym w Polsce i Niemczech oraz w obozach jenieckich.

Metoda historyczna o. Pielorza opiera się na solidnie dokumentowanej faktografii oraz krytycznej ocenie źródeł i wydarzeń w nich relacjonowanych. Przynależność do zgromadzenia nie wydaje się owocować tendencją ku stronniczości. Przeciwnie, o. Pielorz zawsze starał się pisać historię dobrze wyważoną. Dowód swojego historycznego profesjonalizmu dał także w mniejszych objętością, ale równie ważnych studiach dotyczących wybranych aspektów dziejów polskich oblatów lub historycznych miejsc znajdujących się pod ich opieką duszpasterską. Typowym przykładem są tu jego poszukiwania archiwalne i próby weryfikacji tradycji o wykradzeniu obrazu Matki Bożej Gregoriańskiej z kaplicy papieża Urbana VIII i przewiezieniu go do Kodnia przez Mikołaja Sapiechę¹⁸.

¹⁶ T e n ż e, *Martyrologium polskich oblatów 1939-1945. Historia polskich Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, którzy w czasie II wojny światowej byli deportowani do obozów koncentracyjnych, zabici, aresztowani lub umarli z powodu wojny*, [do druku przygotował Wojciech Kluj OMI], Poznań 2005.

¹⁷ T e n ż e, *Oblaci polscy na zachodzie Europy. Historia pracy misyjno-duszpasterskiej Oblatów Polskich w Niemczech, we Francji, w Belgii, w Luksemburgu, w Holandii i w Wielkiej Brytanii, z okazji stulecia 1905-2005*, Liège 2009 [mps przygotowany do druku].

¹⁸ T e n ż e, *Obraz Matki Boskiej Kodeńskiej na tle legendy i historii*, Liège-Rzym 1996; t e n ż e, *Notre Dame de Kodeń: son histoire et ses histoires*, „Vie Oblate Life” 63(2004), s. 57-83.

O. Pielorz był też naturalnie ukierunkowany na poszerzone badania historyczne, przechodząc nieustannie od historii polskich oblatów do „powszechnej” historii zgromadzenia, szukając ich wzajemnych związków i zależności. W swych kwerendach sięgał przede wszystkim do czasów założyciela, św. Eugeniusza de Mazenoda. W kontekście polskim zaowocowało to popularną pracą *Mgr. Eugene de Mazenod et les Polonais*¹⁹. Ponadto wzbogacił historiografię oblatów szeregiem cennych przyczynków, publikowanych od 1954 r. na łamach czasopism naukowych „Études Oblates” i „Missions OMI”, następnie „Vie Oblate Life” (od 1974 r.)²⁰. Z tematyki polskiej pojawiły się w nich artykuły poświęcone początkom polskiej prowincji, pierwszym polskim oblatom, aspektom pracy wśród Polonii we Francji, Belgii i Szwecji, a także błogosławnemu Józefowi Cebuli, oblatowi beatyfikowanemu w gronie 108 kapłanów – męczenników II wojny światowej.

We wstępie do *Oblatów polskich* z 1970 r. o. Pielorz wyraził pragnienie opracowania i opublikowania *Historii źródłowej Oblatów Polskich*. Zamierzenie to przekroczyło jednak siły jednego autora, który wkrótce musiał podjąć kolejne posługi w zgromadzeniu, a od 1976 r. pracę duszpasterską wśród polonii belgijskiej. Nie oznaczało to końca jego studiów historycznych, lecz skierowanie ich na nieco inne tory, wiodące ku biografistyce i monografiom polonijnym²¹. Na swój sposób ten postulat opracowania źródłowej historii polskich oblatów realizowali inni historycy zgromadzenia w Polsce. Choć nie dorównywali warsztatem i przygotowaniem metodologicznym o. Pielorzowi, warto wspomnieć o ich wysiłkach podjętych w celu utrwalenia kart kościelnej przeszłości.

II. BADANIA HISTORYCZNE OBLATÓW W POLSCE

Poszukiwania historyczne oblatów w Polsce koncentrowały się na dwóch zagadnieniach: historii własnej prowincji zakonnej oraz dziejach najstarszych

¹⁹ Rzym 1970.

²⁰ Zob. *Missions de la Congrégation des Missionnaires Oblats de Marie Immaculée. Articles du Père Joseph Pielorz OMI 1955-1971*, Liège 2003; *Articles du Père Joseph Pielorz et recensions sur ses livres et brochures publiés dans Études Oblates de 1954 à 1971*, Liège 2003; *Articles du Père Joseph Pielorz et recensions sur ses livres et brochures publiés dans Vie Oblate Life de 1974 à 2004*, Liège 2004.

²¹ Zob. J. P i e l o r z, *Duszpasterstwo polskie w rejonie Amay, 1978-2003*, Liège–Amay 2003.

klasztorów, które oblaci obejmowali na różnych etapach rozwoju swej działalności w kraju; ponadto różnych aspektów ogólnej historii Kościoła w Polsce. Były one prowadzone zarówno przez historyków-amatorów, jak i historyków przygotowanych akademicko, zwłaszcza poprzez studia doktoranckie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Kryterium wyboru prezentowanych postaci będzie fakt pozostawienia istotnego dorobku w postaci publikacji i maszynopisów bądź rękopisów, świadczących o aktywnej realizacji programu badawczego w zakresie historii.

Najważniejszym i chronologicznie pierwszym oblatem podejmującym systematyczne badania historyczne w kraju był o. Józef Krawczyk OMI, ur. 19 marca 1910 r. w Dolnej Ligocie (Nieder Ellguth) na Opolszczyźnie²². Choć miejscowość ta znajdowała się wówczas na terenie Niemiec, wstąpił on do zgromadzenia oblatów w Polsce, w 1930 r., a święcenia kapłańskie po studiach w Krobi i Obrze otrzymał w 1936 r.²³ W 1938 r. rozpoczął studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w zakresie historii Kościoła, przerwane w 1939 r. Uczęszczał m.in. na wykłady profesorów Leona Białkowskiego, Aleksandra Kossowskiego i Mieczysława Popławskiego²⁴. W czasie wojny był więźniem obozów koncentracyjnych w Sachsenhausen i Dachau, gdzie poddawano go także eksperymentom medycznym. Tuż po wyzwoleniu pracował jakiś czas jako duszpasterz wśród Polaków na terenie Niemiec, w sektorze brytyjskim. Choć po powrocie do Polski w 1946 r. nie wznowił przerwanych studiów na KUL-u, przez resztę swego życia był pochłonięty pasją dokumentowania historii. Realizował ją m.in. jako profesor niższego seminarium duchownego w Lublińcu, wykładowca w wyższym seminarium duchownym w Obrze oraz przełożony wspólnot zakonnych w Lublińcu, Katowicach i Lublinie. Był bardzo często proszony o konsultacje w sprawach szczegółów biograficznych członków polskiej prowincji oblatów, a jako przełożony

²² Według świadectwa chrztu, wystawionego przez urząd parafialny w Kluczborku w 1947 r., był on synem Jana Krawczyka i Katarzyny z domu Flack.

²³ APP, Akta personalne Józefa Krawczyka, sygn. 2F1D, 055. Załączony doteczki biogram, na podstawie materiałów archiwalnych opracował o. Jan Chmista OMI. Podkreślił on zasługi o. Krawczyka na polu badań historycznych: „Ojcu Krawczykowi Polska Prowincja Misjonarzy Oblatów zawdzięcza zebranie materiałów dotyczących tejże Prowincji oraz danych personalnych wszystkich, którzy wstępowali do jej nowicjatu od początku jej istnienia aż do 1980 r.”

²⁴ Obejmowały one zagadnienia: czasy Jagiellonów, dziejopisarstwo polskie, prądy kulturalne w dawnej Polsce, archiwa i biblioteki w Polsce (prof. Białkowski), wiek XVII, idea wolności wyznaniowej w XVI i XVII w. (prof. Kossowski), historia Cesarstwa Rzymskiego (prof. Popławski).

w Lublinie utrzymywał żywe relacje z księżmi profesorami Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Prowadził też korespondencję z o. Pielorzem w Rzymie, który angażował się wówczas w intensywne badania nad historią polskich oblatów, przygotowując wspomnianą wyżej publikację jubileuszową z okazji 50 lat istnienia polskiej prowincji²⁵.

Dziełem życia o. Krawczyka było 12-tomowe zestawienie źródeł do historii polskiej prowincji, nad którym autor pracował w latach 1966-1977. Podstawowy opis tego dzieła warto zaczerpnąć wprost ze wstępu: „Czasokres *Źródła* obejmuje lata od 1896 r. [...] do roku 1970. Terytorialnie *Źródła* obejmują dokumenty i akta dotyczące polskiej prowincji jak również terenów, na których pracowali polscy ojcowie oblaci”²⁶. Wykorzystane zostały dokumenty ze zbiorów archiwalnych w Rzymie, Poznaniu, Moguncji, Lublińcu i innych placówek oblackich. Każdy dokument, przepisany w języku oryginalnym, opatrzony został krótkim regestem oraz aktualną sygnaturą odpowiadającą danemu archiwum. Ponadto zaznaczono, z jakiej formy dokumentu zrobiony został przedruk (fotokopia, odpis, oryginał itp.), a każdy tom opatrzono indeksami nazwisk.

Doświadczony przez wojenne losy Polski o. Krawczyk w następujący sposób uzasadnił podjęcie się tej benedyktyńskiej pracy: „Wojny, pożary, kradzieże, zwykłe ludzkie niedbalstwo już niejednokrotnie zniszczyły wiele zasobów archiwalnych. Udokumentowane życie i działalność ludzka zniknęły bezpowrotnie. Ocalić więc od zniszczenia, zebrać w jedną całość, ułatwić kwerendę archiwalną – oto cele, które przyświecały pracy skopiowania (przepisania na maszynie) dokumentów, akt, pamiętników itd. dotyczących polskiej prowincji Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej”²⁷. Z uwagi na niezwykły charakter tego dzieła warto przybliżyć zarys treści poszczególnych tomów, ukazany w poniższej tabeli.

²⁵ Zob. J. Krawczyk do J. Pielorza, Lublin 12 IV 1971, APP, Akta personalne Józefa Krawczyka, sygn. 2F1D, 055. List zawiera szczegółowy spis sugestii i rzeczowych uwag do przesłanego przez o. Pielorza tekstu francuskiego książki.

²⁶ J. K r a w c z y k, *Źródła*, t. I, Lublin 1969, mps w zbiorach Biblioteki WSD Oblatów w Obrze, s. 4.

²⁷ Tamże.

Tab. 1. Źródła do historii Polskiej Prowincji Misjonarzy Oblatów

TOM	TREŚĆ
I	Listy polskich ojców oblatów w Niemczech i Kanadzie oraz dokumentacja starań o utworzenie niezależnych polskich klasztorów i prowincji. Od 1896 r.
II	Wyciąg z protokołów Rady Generalnej dot. spraw polskich. Wyciągi protokołów Rad Prowincjalnych w Polsce, 1922-1970.
III	Personel polskiej prowincji, 1920-1970, alfabetycznie.
IV	Personel polskiej prowincji, 1920-1970, chronologicznie.
V	Wyciągi z kroniki domu markowickiego 1945-1964; wyciągi z kroniki domu w Lublińcu; <i>Codex historicus</i> klasztoru w Krobi; dane dot. Obry.
VI	<i>Codex historicus</i> klasztoru w Lublińcu, 1945-1964, cz. 1.
VII	<i>Codex historicus</i> klasztoru w Lublińcu, 1945-1964, cz. 2.
VIII	Kronika domu poznańskiego, 1927-1967 (wyciąg), <i>Codex historicus</i> Kodnia, cz. 1-2, ponadto różne informacje dot. Kodnia.
IX	Domy w Katowicach, na Świętym Krzyżu, w Lubieszowie, Waszkiewiczach, Luninie, Orłowej, Zabłociu Poleskim, Okopach, Perespie. Dokumenty polskich oblatów zza granicy w okresie wojny.
X	Dzieje klasztoru i wspólnoty markowickiej w okresie wojny. Lista zmarłych w obozach koncentracyjnych. Opis własnych przeżyć wojennych autora.
XI	Różne wspomnienia wojenne. Wspomnienia o. Jana Nawrata.
XII	Różne klasztory polskiej prowincji po 1947 r.

Źródło: J. Krawczyk, *Źródła*, t. 1, Lublin 1969, mps w zbiorach Biblioteki WSD Oblatów w Obrze, s. 5-6.

Systematyczność i metodologiczna poprawność prowadzonych przez o. Krawczyka badań historycznych nie pozwala na nazwanie go jedynie historykiem-amatorem. Choć jego obiecujące studia specjalistyczne przerwała wojna, uzyskane wykształcenie pozwoliło mu nadać własnym poszukiwaniom charakter prawdziwie naukowy. Podobnie jak o. Pielorz, autor *Źródeł* dbał o szczegółowe ustalenie podstawowej faktografii oraz rzeczowe i krytyczne spojrzenie na dzieje polskich oblatów i tworzonych przez nich struktur. Jego wielotomowe opracowanie źródłowe jest do dziś niezbędną podstawą jakichkolwiek dalszych studiów nad historią oblacką. O. Krawczyk zmarł w 1987 r. w Gdańsku.

W dobrym tego słowa znaczeniu historykiem-amatorem był o. Jan Jastrzębski, ur. 16 grudnia 1910 r. w Nowej Wsi (pow. Jędrzejów). Niewątpliwie wpływ na jego historyczne zainteresowania wywarł jeszcze przedwojenny pobyt na placówkach w Kodniu i jego okolicach, a następnie w la-

tach 1945-1950 na Świętym Krzyżu²⁸. Pracując krótko w okresie przedwojennym we wschodniej Polsce, o. Jastrzębski był przygotowywany do posługi w obrządku greckokatolickim²⁹. 28 lutego 1939 r. otrzymał od biskupa Henryka Przeździeckiego dekret nominacyjny na administratora parafii obrządku bizantyjsko-słowiańskiego w Zabłociu k. Kodnia nad Bugiem. Dekret zalecał, aby o. Jastrzębski „jak najczęściej przebywał w Zabłociu i stamtąd prowadził akcję unijną”³⁰. Po wojnie pełnił głównie posługę misjonarza ludowego. Tylko w latach pierwszego pobytu na Świętym Krzyżu (1945-1950) wygłosił ponad 1300 kazań i przeprowadził 74 serie misji i rekolekcji parafialnych. Podobną aktywnością wykazywał się na kolejnych placówkach, w Poznaniu, Iławie, Laskowicach Pomorskich itd. W roku 1966 powrócił na Święty Krzyż, gdzie pozostał do 1982 r. To właśnie wówczas oprócz typowej posługi duszpasterskiej zaczął zgłębiać benedyktyński okres dziejów Św. Krzyża, by następnie przybliżać go pielgrzymom i turystom podczas prelekcji, a także w formie popularnych publikacji³¹. Był też inspiratorem i współtwórcą istniejącej do dziś stałej wystawy historycznej, podsumowującej dzieje pierwszego polskiego sanktuarium narodowego, zainaugurowanej w 1977 r.³² Jego najbardziej znane opracowanie – historia i opis klasztoru, wydana przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze w Kielcach – składa się z trzech części: zarysu historycznego, opisu działalności kulturalnej i społecznej benedyktynów świętokrzyskich oraz szczegółowego opisu zespołu

²⁸ Zob. *Struktura złota i srebra, czyli opowieść o życiu o. Jana Jastrzębskiego OMI z racji 75 rocznicy Jego Urodzin spisana*, Grotniki 1985, mps w zbiorach ASO, Oblaci – varia, b. sygn. Kopia także w APP, Akta personalne Jana Jastrzębskiego, sygn. 2F1C, 034, mps, 48 s.

²⁹ Otrzymał pozwolenie kongregacji *pro Ecclesia Orientali* na sprawowanie liturgii w obrządku wschodnim 29 listopada 1938. Cel tego rodzaju posługi, opisany w dekrete, brzmiał jednoznacznie: *ut conversioni schismaticorum operam det*. Dlatego proszono kongregację o *facultatem sacrosanctum Missae sacrificium celebrandi ceterasque ecclesiasticas functiones peragendi ritu byzantino, cum facultate tamen sequendi ritum latinum si quando animarum bonum exigat vel ei impossibile sit uti ritu byzantino*. Zob. APP, Akta personalne Jana Jastrzębskiego, sygn. 2F1C, 034.

³⁰ Dekret Biskupa Siedleckiego czyli Podlaskiego, nr 1243, Siedlce, 28 lutego 1939. Tamże.

³¹ J. J a s t r z ę b s k i, *Klasztor Św. Krzyża na Łyscu*, Kielce 1983. To kolejna wersja opracowanego wcześniej przewodnika, wydana przez Kieleckie Towarzystwo Turystyczne. Pierwotny maszynopis *Klasztor Świętego Krzyża na Łysej Górze*, b.d., jest zachowany m.in. w bibliotece WSD Oblatów w Obrze. Opracowania w formie bogato ilustrowanego przewodnika z tekstem o. Jastrzębskiego ukazywały się w 1999 i 2004 r. we Wrocławiu (odpowiednio *Święty Krzyż* oraz *Święty Krzyż – przewodnik po sanktuarium*).

³² Tamże, s. 32 nn.

architektonicznego. Podczas pobytu w Kodniu w latach 1982-1983 o. Jastrzębski zbierał materiały do kolejnego popularnego opracowania, tym razem dotyczącego sanktuarium Matki Bożej Kodeńskiej. W podobnej formie, jak wspomniane publikacje świętokrzyskie, krótka monografia kodeńska objęła całość dziejów sanktuarium, od czasu Sapiehów po najnowsze³³. Z pewnością obie te prace spełniły przede wszystkim rolę popularyzatorską, choć nie można zaprzeczyć ich autorowi zacięcia badawczego i odczytania w literaturze przedmiotu. Był zresztą wspomniany jako doskonały przewodnik po świętokrzyskim klasztorze³⁴. Zmarł w 1990 r. w Łodzi.

Jedną z najbarwniejszych postaci w gronie historyków-amatorów polskiej prowincji oblatów był Ignacy Pluszczyk, ur. 1 II 1913 r. w Wielkich Piekarach (diecezja katowicka). Wstąpił do nowicjatu oblatów w Markowicach w 1931 r. Po ukończeniu pierwszej formacji i po święceniach kapłańskich został skierowany na misje do Cejlonu (dziś Sri Lanki), dokąd przybył w listopadzie 1938 r.³⁵ W listopadzie 1939 r. wyruszył przez Bombaj do Anglii, by rozpocząć posługę kapelana wojskowego organizujących się jednostek polskich. Karierę wojskową rozpoczął u boku gen. Maczka we Francji. Po przegranej kampanii francuskiej dostał się do niemieckiej niewoli. Po wyzwoleniu pracował krótko jako duszpasterz we Francji, a w 1948 r. powrócił do Polski. Podczas wieloletniego pobytu w Obrze (1955-1969) rozpoczął opracowywanie materiałów do dziejów Obrzy, częściowo badając pocysterskie zbiory przechowywane w klasztorze i dokonując ich transkrypcji, a także gromadząc wypisy bibliograficzne z publikowanych opracowań, nierzadko trudno dostępnych, wzmiankujących Obrę. Jego prace zachowały się w rękopisach bądź maszynopisach. Na pierwszym miejscu będą to *Materiały do dziejów Obrzy*, o bardzo ciekawym, scholastycznym schemacie uwzględniającym rozległą genezę historyczną dotyczącą zakonu cystersów i ich fundacji w Polsce³⁶. Niestety nie jest to opracowanie pełne, największe braki pojawiają się w części poświęconej cysterskim opatom, a narracja powraca do pełniejszego rytmu w okresie pocysterskim, ze szczególną uwagą poświęconą obecności w Obrze o. Karola Bołozza Antoniewicza SJ³⁷.

³³ T e n ż e, *Kodeń. Szkic historyczny parafii katolickiej*, Grotniki k. Łodzi 1985, mps, 29 s.

³⁴ Zob. *Struktura złota i srebra*, passim.

³⁵ I. P l u s z c z y k, *[Zarys autobiograficzny]*, b.d., mps w zbiorach Biblioteki WSD w Obrze [*Archiwalia o. Ignacego Pluszczyka OMI przekazane przez państwa Halinę i Leona Wostal*].

³⁶ T e n ż e, *Materiały do dziejów Obrzy*, rps, b.d., ASO, Oblaci – varia, sygn. A 66.

³⁷ O. Antoniewicz jest pochowany w krypcie pocysterskiego kościoła w Obrze.

Sporą wartość posiada szereg odpisów i transkrypcji sporządzonych przez o. Pluszczyka, z dokumentów tak cysterskiej, jak i pocysterskiej historii Obrzy. Zgodnie z posiadanymi materiałami uwzględniał także inne miejscowości związane historycznie z Obrą, jak Stare Kramsko³⁸, Tuchorzę, Niałek Wielki, Przemęt, Bledzew itd. Opracował ponadto szkic *Osadnictwo w powiecie wolsztyńskim*. Wśród najważniejszych maszynopisów pozostawionych przez o. Pluszczyka wymienić można: *Obra – najważniejsze daty; Dobra opackie i klasztorne w Obrze; Kronika klasztoru w Obrze od 1810 r.; Wystrój parafialnego kościoła św. Jakuba w Obrze; Biblioteka cystersów w Obrze*³⁹. Są to prace dość dobrze dokumentowane, choć nierzadko brak jest dostatecznego rozróżnienia własnego tekstu i cytatów ze źródeł. Podobnie pewne braki metodologiczne wykazują transkrypcje. Najważniejsze z nich to: *Connotatio documentorum granicies attendentium facto anno 1756; Akta dotyczące sporów między klasztorem oberskim i sąsiednimi dziedzicami, 1419-1602; Akta procesowe między klasztorem w Bledzewie i w Obrze, 1756-1784*. O. Pluszczyk postarał się także o umieszczenie w archiwum obrzańskim odpisu *Liber iudiciorum, decretorum, privilegiorum nec non gestorum monasterii Obra* z lat 1620-1749, przechowywany w archiwum państwowym w Poznaniu, a także o transkrypcję *Zatwierdzenia przywileju Mieszkańców Starego Kramaska*. Ten zestaw opracowanych przez o. Pluszczyka dokumentów, transkrypcji i autorskich szkiców poświęconych obrzańskim cystersom i miejscowościom związanym z Obrą można by było w dalszym ciągu uzupełniać. Niech wystarczy wzmianka o czterech ostatnich maszynopisach: *Potwierdzenie przywilejów klasztoru cysterskiego w Obrze z roku 1431 przez Władysława Warneńczyka*⁴⁰; *Odpisy dokumentów i akt po kasacji klasztoru w 1835 r.*⁴¹; *Historia opactwa cysterskiego w Obrze*⁴²; *Inwentarz przedoblackich archiwaliów w Obrze i bibliografia o Obrze*⁴³.

³⁸ *Zatwierdzenie przywileju mieszkańców Starego Kramaska, rok 1683*; por. źródłowe opracowanie i zbiór wypisów: *Nowy Kramsk. Wieś i parafia opactwa cystersów z Obrzy*, mps, Obra 1967 (w dwóch wersjach – dłuższej i krótszej). ASO, Oblaci – varia, sygn. A 66.

³⁹ *Opracowania, przedruki, artykuły i tłumaczenia [maszynopisy o. Pluszczyka OMI]*, ASO, Oblaci – varia, sygn. A 65.

⁴⁰ *Oprac. i tłum. o. Ignacy Pluszczyk OMI, Obra 1966*. ASO, Oblaci – varia, mps, sygn. A 61.

⁴¹ ASO, Oblaci – varia, mps, sygn. A 62.

⁴² ASO, Oblaci – varia, mps, sygn. A 64.

⁴³ ASO, Oblaci – varia, mps, sygn. A 68. Pełną listę prac pozostawionych przez o. Pluszczyka opracował o. Tadeusz Czaja OMI. Zob. ASO, Oblaci – varia, mps, b. sygn.

Zainteresowanie dawnym cysterskim klasztorem w Obrze miało cel nie tylko naukowy, ale także popularyzatorski. Oblatom zależało na rzetelnym kultywowaniu pamięci o wielowiekowej obecności i działalności cystersów. O. Pluszczyk realizował to zadanie ukazując w przystępnej formie najważniejsze osiągnięcia materialne i kulturalne synów duchowych św. Bernarda z Clairvaux, jakie zostały udokumentowane w przypadku Obry i należących do tamtejszego klasztoru ziem.

Przeгляд imponujących osiągnięć historycznych o. Pluszczyka, nawet jeśli wykazują one pewne braki metodologiczne, należy uzupełnić wzmiankując jego prace translatorskie. Tłumaczył przede wszystkim dzieła traktujące o powszechnej historii Kościoła i historii misji⁴⁴ oraz publikacje poświęcone historii zgromadzenia oblatów. Najważniejszą z nich była biografia św. Eugeniusza de Mazenoda autorstwa francuskiego historyka Jeana Leflona⁴⁵.

Oprócz zainteresowania przeszłością cysterską Obry o. Pluszczyk podjął się też skompletowania podstawowych źródeł do dziejów polskiej prowincji oblatów, drukowanych w najważniejszych oficjalnych periodykach zgromadzenia. W przeciwieństwie do wypisów źródłowych o. Krawczyka, o. Pluszczyk zebrane teksty udostępnił w polskim tłumaczeniu, krótko zaznaczając jedynie ich pochodzenie (bez regestów). Jest to więc rodzaj pracy edytorskiej mniej zgodny z zasadami edycji teksów źródłowych, jednak również wartościowy i bezcenny jako punkt wyjścia do dalszych badań⁴⁶. Obejmuje zakres chronologiczny 1899-1959. O. Pluszczyk zmarł w 1993 r.

Zainteresowanie przeszłością Obry przejął po o. Pluszczyku kolejny domownik klasztoru obrzańkiego, brat Jan Sowa OMI, ur. 29 marca 1946 r. w Mysłowicach. Opublikował on popularny przewodnik po klasztorze i zabudowaniach cysterskich, a także sporządził szereg maszynopisów ułatwiających podjęcie dalszych systematycznych studiów nad dziejami cystersów w po-

⁴⁴ Np. A. O l i c h o n, *Misje. Historia rozwoju katolicyzmu w świecie*, Paris 1936 [Ad usum privatum], mps w zbiorach ASO, Oblaci – varia, b. sygn.

⁴⁵ J. L e f l o n, *Eugeniusz de Mazenod. Biskup Marsylii, założyciel Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej*, Obra–Kędzierzyn 1962-1978, 3 t., mps w zbiorach Biblioteki WSD w Obrze. Z pozostałych tłumaczeń wymienić można następujące tytuły: P. E. B r e t o n, *Boży kowal. Brat Antoni Kowalczyk OMI*; P. D u c h a u s s o i s, *Nieznaní apostołowie*; P. E. B r e t o n, *Naczelnik prerii. O. Albert Lacombe OMI*; D. L e v a s s e u r, *Historia Zgromadzenia Oblatów w wykładach*; J. P i e l o r z, *Życie duchowe biskupa de Mazenoda, studium krytyczne*.

⁴⁶ Zob. *Materiały historyczne do dziejów polskiej prowincji Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej*, Obra 1966, mps w zbiorach ASO, Oblaci – varia, b. sygn.

łudniowej Wielkopolsce⁴⁷. Podobne prace poświęcił sanktuarium w Kodniu i Markowicach⁴⁸. Prace Jana Sowy wykazują zamiłowanie do badań z zakresu dobrze pojętej regionalistyki. Choć tak jak w przypadku publikacji o. Pluszczyka nie należą do wzorcowych metodologicznie, spotykają się z uznaniem specjalistów i są cytowane w naukowych opracowaniach, np. autorstwa ks. prof. Anzelma Weissa analizie *Dokumentu lokacyjnego króla Jana III Sobieskiego dla Obry – Bernardowa*, niezwykle ciekawego z punktu widzenia historii lokalnej, a przechowywanego do dziś w zbiorze pocysterskich dokumentów w klasztorze obrzańskim⁴⁹.

Tab. 2. Wykładowcy historii Kościoła w Wyższym Seminarium Duchownym Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Obrze, 1926-1978

1926-1927	O. Paweł Kulawy OMI (1877-1941)
1927-1931	O. Jan Hadryan OMI (1900-1964)
1931-1936	O. Kazimierz Józefowicz OMI (1900-1966)
1936-1939	O. Piotr Miczko OMI (1909-1971)
1947-1950	O. Feliks Matyśkiewicz OMI (1911-2003)
1950-1974	O. Stanisław Przybyła OMI (1907-1974)
1974-1978	O. Henryk Tomys OMI (1933-2008)

Źródło: ASO, Oblaci w Obrze – parafia i seminarium, Archiwum Prefekta Studiów, Statystyki, b. sygn.

Z końcem lat siedemdziesiątych pełne przygotowanie akademickie w zakresie historii Kościoła, uwieńczone doktoratem, uzyskał o. Józef Kowalik, uczeń ks. prof. Bolesława Kumora⁵⁰. Przede wszystkim w latach 1978-2001

⁴⁷ Zob. J. S o w a, *Poznajemy Obrę i jej zabytki: przewodnik po Obrze*, Obra 1997; *Cmentarze i miejsca spoczynku w Obrze*, mps; *Bibliografia dotycząca Obry opracowana w klasztorze w Obrze oraz dotycząca dziejów zakonu cystersów na ziemiach polskich i Europy*, mps; *Bibliografia Obry: literatura dotycząca Obry, cystersów, oblatów i najbliższych okolic*, mps. Wszystkie maszynopisy w zbiorach Biblioteki WSD w Obrze. W 2005 r. brat Sowa obronił pracę magisterską przygotowaną na seminarium z historii Kościoła WT UAM w Poznaniu: *Działalność i spuścizna klasztoru cystersów w Obrze*.

⁴⁸ T e n ż e, *Kodeń w latach 1500-2000: rys historyczny*, mps, Obra 2000 i 2002; *Zabytki Kodnia czyli obiekty dziś godne uwagi*, mps, Obra 2002; *Kalendarium markowickie XIII-XXI w.*, mps, Obra 2007. Wszystkie prace w zbiorach Biblioteki WSD w Obrze.

⁴⁹ Zob. *Historia świadectwem czasów. Księdzu Profesorowi Markowi Tomaszowi Zahajkiewiczowi*, red. W. Bielak, S. Tylus, Lublin 2006, s. 493 nn.

⁵⁰ Zob. *Szkolnictwo parafialne w archidiakonacie sądeckim od XVI do XVIII wieku*. [Praca

prowadził wykłady z historii Kościoła i pedagogiki w Wyższym Seminarium Duchownym Oblatów w Obrze. Wpisał się tym samym w szereg oblatów realizujących istotne cele historyczne w zakresie dydaktyki. Nie wchodzi oni w zakres niniejszego opracowania, ponieważ poza wykładami nie prowadzili większych poszukiwań i nie pozostawili po sobie owoców badań historycznych. Zestawia ich tylko schematycznie powyższa tabela.

O. Kowalik, jako pierwszy z obrzańskich wykładowców, angażował się aktywnie w archiwalne kwerendy i opublikował teksty naukowe, między innymi w lubelskim periodyku „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”⁵¹ oraz w okolicznościowych wydawnictwach dotyczących choćby fragmentarycznie historii oblatów⁵². Wypromował ponad 20 magistrów, dzięki czemu opracowane zostały choćby częściowo zagadnienia polskiej historii oblackiej, jak np. wojenne losy o. Józefa Maksymiuka, więźnia obozów koncentracyjnych⁵³, działalność oblatów w czasie II wojny światowej⁵⁴, zaangażowanie misyjne polskich oblatów⁵⁵ oraz aspekty ich posługi krajowej jako misjonarzy ludowych⁵⁶. Pozostałe tematy prowadzone przez o. Kowalika dotyczyły ogólnej historii Kościoła w Polsce.

Jeśli mowa o pracach dyplomowych poświęconych tematyce oblackiej w Polsce, wspomnieć należy syntezę Franciszka Wojtyły OMI, opracowaną

doktorska napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Bolesława Kumora na seminarium z historii nowożytnej Instytutu Historii Kościoła Katolickiego KUL], Lublin 1978, mps w zbiorach Biblioteki WSD w Obrze. Praca ta została opublikowana w formie książkowej w 1983 r.

⁵¹ Zob. J. K o w a l i k, *Sobór Watykański I w świetle „Dziennika Poznańskiego”*. Studium źródłoznawcze, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 35(1977), s. 195-214.

⁵² J. K o w a l i k, *Misjonarze oblaci Maryi Niepokalanej na Świętym Krzyżu w XX wieku*, w: *Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej*, red. D. Olszewski, R. Gryz, Kielce 2000, s. 193-203; *Misjonarze Oblaci Maryi Niepokalanej w Lublińcu 1922-1992*, Lubliniec 1992; *Obra: Wyższe Seminarium Duchowne Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej*, Wrocław 2004 [inne wydania: 2001, 2007]; *Zgromadzenie Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej*, w: *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939-1945*, t. II, red. Z. Zieliński, Katowice 1992, s. 225-239.

⁵³ T. E w e r t o w s k i, *Ks. Józef Maksymiuk OMI: przeżyłem obóz zagłady Mauthausen-Gusen*. Studium źródłoznawcze, mps mgr, Obra 1986.

⁵⁴ J. K l u b e k, *Działalność kapelanów wojskowych w czasie II wojny światowej w świetle ich własnych wspomnień*, mps mgr, Obra 1982; J. T u m i e l, *Oblaci polscy w czasie drugiej wojny światowej w świetle wspomnień*, mps mgr, Obra 1986.

⁵⁵ J. Ś w i t a ł a, *Misje zagraniczne w miesięczniku „Oblat Niepokalanej”*, mps mgr, Obra 1983.

⁵⁶ M. S z a f o r s, *Działalność misjonarska oblackiej wspólnoty zakonnej z ulicy Brackiej 7 w Gorzowie Wielkopolskim w latach 1945-1995*, mps mgr, Poznań 2001.

na seminarium o. prof. Eugeniusza Wyczawskiego na ATK w Warszawie⁵⁷ oraz prace z pogranicza misjologii i historii pisane na seminariach naukowych prowadzonych przez oblatów, zwłaszcza o. Antoniego Kurka OMI z ATK w Warszawie, np. Ewy Boguckiej⁵⁸ czy Józefa Niesyto OMI⁵⁹, żeby wymienić jedynie kilka przykładów⁶⁰.

III. HAGIOGRAFIA I BIOGRAFISTYKA OBLACKA

Jednym z trzech wyniesionych na ołtarze oblatów jest Polak, o. Józef Cebula (1902-1941), kapłan beatyfikowany 13 czerwca 1999 r. w gronie 108 męczenników II wojny światowej. Najwięcej uwagi w swoich badaniach ściśle historycznych poświęcił mu wspomniany już wyżej o. Józef Pielorz. W tym przypadku miała miejsce szczególna okoliczność – bezpośredniej znajomości przyszłego historyka z o. Cebulą. Był on jego przełożonym w niższym seminarium duchownym w Lublińcu, w latach 1933-1937, a także w nowicjacie w Markowicach, w 1939 i 1940 r., skąd obaj trafili do obozu koncentracyjnego⁶¹. Opracowanie martyrologium polskich oblatów było dla o. Pielorza oczywistą potrzebą serca, tyleż co naukową – sam od 2 sierpnia 1940 r. do 5 maja 1945 r. przebywał w obozie w Gusen, kilka kilometrów od Mauthausen, w którym zamordowano oblackiego błogosławionego. Nie ujęło to bynajmniej nic z naukowości opracowania. Powstało ono dzięki współpracy i wymianie dokumentów z wicepostulatorem procesu beatyfikacyjnego, o. Kazimierzem Lubowickim OMI⁶². Jak pisał autor: „W obecnej biografii stara-

⁵⁷ *Dzieje polskich oblatów w latach 1920-1970*, mps mgr, Warszawa 1975.

⁵⁸ *Udział polskich Oblatów Maryi Niepokalanej w ewangelizacji misyjnej diecezji Garua w latach 1970-1980*, mps mgr, Warszawa 1985.

⁵⁹ *Działalność Koła Misyjnego Seminarium Duchownego Ojców Oblatów w Obrze w latach 1948-1960*, mps mgr, Obrza 1985.

⁶⁰ Zob. ponadto prace powstałe u innych promotorów ze środowiska poznańskiego UAM, np. W. R o m a n o w s k i, *Działalność polskich Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Kamerunie Północnym w latach 1970-1996, na podstawie listów misjonarzy opublikowanych w „Misyjnych Drogach”*, mps mgr, Poznań 2004; D. K o p y t o, *Historia Niższego Seminarium Duchownego Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Lublińcu*, mps mgr, Poznań 2005.

⁶¹ Zob. J. P i e l o r z, *O. Józef Cebula. Oblat Maryi Niepokalanej 1902-1941. W oparciu o oryginalne dokumenty i zeznania świadków*, Liège 1998, s. 1.

⁶² Specjalista z teologii duchowości, o. Lubowicki, także opublikował popularną biografię błogosławionego, z wyborem tekstów źródłowych. Zob. *Po prostu kapłan. Szkic do portretu o. Józefa Cebuli OMI*, Poznań 1999.

łem się unikać patetycznego panegiryzmu, który często wykoślawia historyczną prawdę; pragnąłem natomiast opracować studium historyczno-krytyczne życia i śmierci o. Cebuli”⁶³. Po odpowiednich korektach tego pierwszego studium przyszedł czas na kolejne wydania, nieustannie ulepszane i poszerzane⁶⁴. Najważniejsze z nich ukazało się w ramach prestiżowej serii *Écrits Oblats*, poświęconej najważniejszym postaciom w historii zgromadzenia oblatów, m.in. św. Eugeniusza de Mazenoda, bł. Józefa Gerarda i in. Zapewniło to publikacji o. Pielorza tłumaczenia na język niemiecki i angielski, co wraz z wydaniem w j. polskim i francuskim pozwala udostępnić ważny fragment historii Kościoła w Polsce, oczywiście przez pryzmat jednego kapłana-męczennika, szerokiemu gronu odbiorców⁶⁵.

Kilka prac biograficzno-hagiograficznych poświęcono polskiemu bratu Antoniemu Kowalczykowi OMI (1866-1947), który przez większość zakonnego życia pracował w Kanadzie i zmarł w opinii świętości⁶⁶. Sygnalizuje to kwestię posługi polskich oblatów w Kanadzie, o której będzie mowa poniżej. Szersze kwerendy dotyczą też kandydata na ołtarze, o. Ludwika Wrodarczyka OMI (1907-1943), zamordowanego na kresach wschodnich oraz odznaczonego medalem „Sprawiedliwy wśród narodów świata”⁶⁷.

W przypadku innych, godnych powszechnego dostrzeżenia w biografistyce oblackiej postaci, dotychczasowy stopień opracowania stosownych materiałów pozostawia wciąż otwarte szerokie perspektywy badawcze. Często dopiero inicjatywy historyków lub nawet zwykłych popularyzatorów spoza środowiska oblackiego kierują uwagę na danego zakonnika, inspirując do dalszych poszukiwań. Doskonałym tego przykładem była inicjatywa Haliny i Leona Wostal, którzy zgromadzili imponującą ilość pamiętek i źródeł związanych z postacią omawianego wyżej o. Ignacego Pluszczyka OMI. Zostały one zaprezentowane

⁶³ Zob. P i e l o r z, *O. Józef Cebula*, s. 1.

⁶⁴ Zob. t e n ż e, *Męczennik za wiarę. Bł. Józef Cebula OMI (1902-1941)*, Poznań 1999; t e n ż e, *Martyre de son sacerdoce. Bx Joseph Cebula OMI (1902-1941)*, Ząbki-Vaudricourt 1999. Jak stwierdził sam autor, do tej pierwszej pracy zakradło się zbyt wiele „chochlików” drukarskich.

⁶⁵ Zob. *Le bienheureux Józef Cebula OMI (1902-1941). Éducateur de la jeunesse et martyr de son sacerdoce. Biographie par Józef Pielorz, écrits, témoignages*, Rome 2000; t e n ż e, *Błogosławiony Józef Cebula OMI (1902-1941). Wychowawca młodzieży i męczennik za postawę kapłańską. Biografia błogosławionego oraz jego pisma i zeznania świadków*, Poznań 2005. Wersja niemiecka i angielska ukazały się odpowiednio w 2000 i 2001 r.

⁶⁶ Zob. *Beatificationis et canonizationis Servi Dei Antoni Kowalczyk positio super vita et virtutibus*, Romae 1993, vol. I-II; L. G ł o w a c k i, *Sługa Boży Antoni Kowalczyk*, w: *Polscy święci*, t. X, red. J. A. Bar, Warszawa 1981, s. 284-327.

⁶⁷ Zob. P i e l o r z, *Martyrologium*, s. 257-267, z obszerną bibliografią.

na wystawie w 2005 r. w Piekarach Śląskich. Dokumentację tej wystawy, wraz z kopią materiałów źródłowych, przekazano różnym instytucjom, w tym WSD Oblatów w Obrze. Objęła ona tak unikatowe zbiory, jak listy misjonarza z Cejlonu – Sri Lanki (1938-1939), duży zasób listów z obozu jenieckiego (1940-1944), opis czasu wojny, wreszcie korespondencję powojenną ze współbraćmi ze zgromadzenia⁶⁸. Jeśli chodzi o kilka dalszych, wybranych przykładów – szkicowej biografii doczekał się bohaterski kapelan wojskowy i zasłużony działacz polonijny w zachodniej Europie, o. Konrad Stolarek OMI (1913-2007), odznaczony w czasie II wojny światowej orderem *Virtuti Militari*⁶⁹. Nieco więcej prac opublikowano na temat o. Wilhelma Kubsza OMI (1911-1978), kapelana I Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. I w tym przypadku jednak potrzebne byłyby dalsze kwerendy oraz pogłębione naukowe opracowanie⁷⁰. Byłoby ono o tyle bardziej konieczne, że pomogłoby w lepszym zrozumieniu nastrojów i atmosfery panującej w jednostkach polskiego wojska walczących u boku wojsk sowieckich po 1943 r. Wstępne zapoznanie się z materiałami, choćby Centralnego Archiwum Wojskowego, pozwala spodziewać się owocnego pola badawczego przekraczającego granice biografistyki obłackiej. Znajdują się tam oczywiście dokumenty dotyczące wprost o. Kubsza, jak np. rozkaz gen. broni Michała Roli-Żymierskiego, powołujący do życia Główny Wydział Duszpasterstwa WP. przy Naczelnym Dowództwie WP. i mianujący o. Wilhelma Kubsza Generalnym Dziekanem⁷¹, a następnie świadectwo „niełaski”, w jaką popadł pierwszy kapelan „Kościuszkowców” – lista duszpasterzy z przekreślonym odręcznie nazwiskiem ks. Kubsza i dopisanym odręcznie nazwiskiem następcy na stano-

⁶⁸ Zob. *Archiwalia o. Ignacego Pluszczyka OMI przekazane przez państwa Halinę i Leona Wostal*, Piekary Śląskie 2005, mps i in., w zbiorach Biblioteki WSD Obrze.

⁶⁹ Zob. A. Z. J u d y c y, *O. Konrad Stolarek. Kapłan, żołnierz, redaktor*, Vaudricourt-Warszawa 2007. Fragment niezwyklej historii tego kapłana-obłata warto przybliżyć w słowach Z. Judyckiego, który pisał w biografii opublikowanej w 2007 r.: „W kwietniu 1941 r. o. Konrad przez Hiszpanię i Portugalię przybył do Wielkiej Brytanii, gdzie został kapelanem w dywizjonach lotnictwa myśliwskiego oraz współpracownikiem Sekcji Polskiej Radia BBC w Londynie. W 1943 r. z polecenia Naczelnego Wodza, po przeszkoleniu spadochronowym i kontrwywiadowczym został zrzucony na terytorium Francji w celu nawiązania kontaktu pomiędzy gen. Władysławem Sikorskim a kard. Augustem Hlondem, z którym spotkał się w Lourdes. Po powrocie do Anglii objął stanowiska szefa duszpasterstwa 1 Brygady Spadochronowej w Szkocji (1943-1944), a następnie kapelana w dywizjonach lotnictwa myśliwskiego (1944-1946)”. Zob. „Misyjne Drogi”, 2007, nr 3.

⁷⁰ Zob. A. T o p o l, *Wilhelm Kubsz (1911-1978). Pierwszy kapelan Ludowego Wojska Polskiego*, Katowice 1983; *Ze wschodu z kapelanem*, red. W. Szklarski i in., Warszawa 1997.

⁷¹ Centralne Archiwum Wojskowe [dalej CAW], Główny Wydział Duszpasterstwa WP, sygn. III 522-2, k. 7.

wisku Generalnego Dziekana – ks. Stanisławem Warchałowskim⁷². Jednocześnie warto zwrócić uwagę na niezwykle wymowne dokumenty świadczące o codziennych realiach żołnierzy, którzy domagali się kapelanów. 15 listopada 1944 r. szef Wydziału Organizacyjnego Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego pisał: „Z Samodzielnej Brygady Moździerzy donoszą nam, że w ich jednostce dotąd nie ma księdza i proszą o przysłanie go”⁷³. 11 grudnia 1944 r. z I Korpusu Pancernego napłynęła prośba: „Proszę o wydzielenie dla I Korpusu Pancernego opłatków na Wigilię Bożego Narodzenia”⁷⁴. 4 grudnia 1944 r. Zastępca Szefa Biura Ekonomicznego zwrócił się do Głównego Wydziału Duszpasterstwa z następującą informacją: „Na pismo Panów z dnia 21. ub. m. komunikujemy, że w sprawie sprowadzenia wina mszalnego ze Związku Radzieckiego toczą się obecnie rozmowy z Przedstawicielstwem Związku Radzieckiego przy Polskim Komitecie Wyzwolenia Narodowego. O rezultacie tych rozmów nie omieszkamy Panów zawiadomić”⁷⁵. Wreszcie ciekawy dokument dotyczący troski o „wolność sumienia”: „Rano i wieczór śpiewa się najpierw Rotę; następują rozkazy po Rocie i rozejść się, dalej rozkaz kto chce do modlitwy w dwusze-regu zbiórka; następuje odśpiewanie pieśni: rano «Kiedy ranne», wieczorem «Wszystkie nasze», przy czym pacierzy w szyku nie odmawia się”⁷⁶.

Tych kilka informacji miało na celu wskazanie możliwości dalszych poszukiwań dotyczących historii oblatów-kapelanów wojskowych na froncie wschodnim i zachodnim, a w związku z tym pogłębiania wiedzy na temat dziejów duszpasterstwa wojskowego w ogóle. Oczywiście możliwości biografistyki oblackiej nie ograniczają się do postaci zasłużonych na frontach II wojny światowej. Na szczegółowe opracowanie zasługuje szereg wybitnych polskich oblatów-misjonarzy północnej Kanady czy Cejlonu (dziś Sri Lanki) oraz krajowi kaznodzieje i misjonarze ludowi.

⁷² Tamże, k. 8.

⁷³ Tamże, k. 78.

⁷⁴ CAW, Główny Wydział Duszpasterstwa WP, sygn. III 522-3, k. 14.

⁷⁵ Tamże, k. 13.

⁷⁶ Tamże, k. 139. Dodano: „Porządek ten wprowadzony w I Armii od chwili powstania I Dyw. im. Tadeusza Kościuszki, jest obecnie przyjęty przez większość jednostek W.P. i najlepiej odpowiada duchowi Demokratycznemu Armii”. Rozkaz z dnia 24 września 1945 r. Zachowano styl źródła.

IV. DZIAŁALNOŚĆ POLSKICH OBLATÓW ZA GRANICĄ – WYBRANE KIERUNKI BADAŃ

Zgromadzenie misyjne z natury jest przeznaczone do nieustannego poszerzania horyzontów własnej działalności. Stąd też ważne miejsce w historiografii oblackiej przypada dziejom misji *ad gentes* oraz duszpasterstwa polonijnego, w które angażowali się oblaci. Powstały w tym kontekście dość liczne prace w środowisku polskich oblatów-misjologów, którzy z konieczności podejmowali także kwestie historyczne. Ich badania dotyczyły przede wszystkim pracy polskich misjonarzy, przede wszystkim w Kamerunie, na Madagaskarze oraz w Kanadzie⁷⁷. Zwłaszcza to ostatnie pole działalności przyciąga zainteresowanie historyków tak oblackich, jak i spoza zgromadzenia.

Duszpasterstwo polonijne i misyjne oblatów w Kanadzie zasługuje na uwagę z racji szczególnej roli, jaką odegrali oni w tworzeniu znacznej części jego podstawowych struktur. Pomimo sporej ilości studiów szczegółowych brak jest, jak dotąd, całościowej syntezy tejże działalności⁷⁸, jak też dostatecznie udokumentowanych biografii najważniejszych pionierów duszpaster-

⁷⁷ Zob. *Polscy oblaci w służbie Polonii kanadyjskiej*, red. W. Kluj, J. Rózański, Pelplin 2007; J. R ó ż a ń s k i, *Misje polskich Oblatów Maryi Niepokalanej w Kamerunie Północnym*, Poznań 1994; t e n ż e, *Polscy oblaci na Madagaskarze*, Poznań 1998; t e n ż e, *Początki misji oraz pierwsze struktury kościelne w Kamerunie północnym*, „Saeculum Christianum” 7 (2000), nr 1, s. 83-116; W. K l u j, *Forms of Work of the Oblates of Mary Immaculate Among Polish Immigrants in the Prairies of Canada (1898-1926)*, „Vie Oblate Life” 56(1997), s. 363-401; 57(1998), s. 27-76; t e n ż e, *Początki pracy Misjonarzy Oblatów M.N. wśród polskich emigrantów na kanadyjskich preriach – parafia Ducha Świętego w Winnipeg 1898-1926*, „Collectanea Theologica” 70(2000), nr 2, s. 127-151; M. L i s, R. K r a u z, W. K l u j, *Vingt années de présence des Oblats de Marie Immaculée à Madagascar*, „Vie Oblate Life” 60(2001), s. 205-232; W. K l u j, *Polish Oblates on Mission in Asia*, „Vie Oblate Life” 67(2008), s. 209-229; L. G ł o w a c k i, *Duszpasterstwo polonijne Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej*, w: *Działalność męskich zgromadzeń zakonnych wśród Polonii*, red. J. Bakalarz i in., Lublin 1982, s. 453-563; t e n ż e, *Początki Duszpasterstwa Polonijnego Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Kanadzie Zachodniej*, „Collectanea Theologica” 1998, z. 1, s. 205-213.

⁷⁸ Pomijam tu wydania okolicznościowe, zakładające przy formie albumowej także zwięzły wątek historyczny. Zob. np. *Pół wieku Prowincji Wniebowzięcia N.M.P. w Kanadzie*, opr. J. Błażej i in., Toronto 2006. Wstęp historyczny ukazuje początek zgromadzenia oblatów, ich pierwsze misje w Kanadzie od 1841 r. oraz nieco szerzej dzieje polskich oblatów w Kanadzie w latach 1896-1956, zatem przed powstaniem zakonnej Prowincji Wniebowzięcia, ukierunkowanej wprost na polskich imigrantów. Zob. tamże, s. 19-29 (wersja polska i angielska). Por. M. M i c h a ł s k i, *Powstanie i rozwój Prowincji Wniebowzięcia. Studium historyczne w świetle zasobu archiwalnego Archiwum Generalnego Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Rzymie*, w: *Polscy oblaci w służbie Polonii kanadyjskiej*, s. 55-73.

stwa wśród Polonii kanadyjskiej. Pracę dyplomową na Uniwersytecie Jagiellońskim duszpasterstwu oblatów w największej parafii polonijnej, w Mississauga k. Tronto poświęciła Alicja Grzywalska⁷⁹. Do wyjątków należy także postać o. Antoniego Sylli OMI (1881-1978), od 1909 r. pracującego wśród Polaków w zachodniej Kanadzie, odznaczonego za swą działalność orderami Polonia Restituta i Orderem Kanady. Jego życie i praca stały się lepiej znane dzięki publikacji pamiętników stanowiących nie tylko cenne źródło biograficzne, ale też przedstawiających wartość dla historii Kościoła w Kanadzie i dziejów kanadyjskiego państwa⁸⁰. Badania tego rodzaju domagają się dalszych wzmoczonych wysiłków. W środowisku oblatów kanadyjskich została już wykonana podstawowa praca, tzn. redakcja biogramów wszystkich oblatów pracujących w Kanadzie, w tym oczywiście Polaków⁸¹.

W wymiarze bardziej ogólnym udostępnianie źródeł do poznania omawianego fragmentu obłackich dziejów rozpoczął wspomniany o. Józef Krawczyk, w pierwszym tomie *Źródeł do historii polskiej prowincji*. Część dokumentów przez niego zamieszczonych ukazuje początki pracy oblatów wśród polskich emigrantów⁸². Celem wyboru tekstów nie była jednak wyłącznie historia polskich oblatów w Kanadzie, lecz raczej ukazanie genezy polskiej prowincji. Jest to zatem – z perspektywy dziejów misji i duszpasterstwa polonijnego – opracowanie wstępne i niewystarczające. Jak wspomniano, o. Krawczyk korzystał z materiałów archiwalnych, a także źródeł wcześniej drukowanych. Warto więc wskazać w tym kontekście na najważniejsze serie publikowane przez oblatów, obejmujące programem wydawniczym udostępnianie źródeł i podstawowych opracowań historycznych, także autorstwa polskich oblatów, choć często anonimowych. Najważniejszym wydawnictwem ciągłym, zawierającym obłackie „polonika”, jest seria *Missions de la Congrégation des Mis-*

⁷⁹ *Działalność polskiej parafii personalnej pod wezwaniem Św. Maksymiliana Kolbego w Mississauga, Ont.*, mps mgr, Kraków 2007. Promotorem pracy była prof. Anna Reczyńska.

⁸⁰ Zob. A. S y l l a, *Memoirs. Sketches on early Polish settlements and the Polish Roman Catholic Church in Western Canada*, red. A. M. Kobos, Toronto 1997. Z grona historyków, spoza zgromadzenia oblatów, fragmentami jego historii w relacji do działalności polonijnej w Kanadzie zajmowały się dotąd np. Martha McCarthy w Kanadzie i Anna Reczyńska w Polsce. Zob. M. M c C a r t h y, *The Missionary Oblates of Mary Immaculate. St. Mary's Province*, Saskatoon 2004; A. R e c z y Ń s k a, *Polonia kanadyjska: dzieje i problemy współczesne*, w: *Polscy oblaci w służbie Polonii kanadyjskiej*, s. 13-34; *Piętno wojny. Polonia kanadyjska wobec polskich problemów lat 1939-1945*, Kraków 1997.

⁸¹ Zob. G. C a r r i è r e [i in.], *Dictionnaire biographique des Oblats de Marie Immaculée au Canada*, t. I-V, Ottawa 1976-2005, passim.

⁸² Zob. np. J. W. Kulawy do C. Augiera, 13 września 1899, w: J. K r a w c z y k, *Źródła*, t. I, s. 7-9. Zob. także szereg następnych stron.

sionnaires Oblats de Marie Immaculée, ukazująca się w latach 1862-1972. Korzystali z niej w swych wypisach źródeł wspomniani ojcowie Krawczyk i Pluszczyk. Z uwagi na wartość zamieszczanych tekstów, raportów, listów i oficjalnych dokumentów posiada praktycznie status zbioru źródeł drukowanych. Opracowano i opublikowano pięciotomowy indeks rzeczowy, geograficzny i alfabetyczny dla całej, ponadstuletniej serii⁸³. Z kolei typowo polskimi źródłami są miesięczniki „Oblat Niepokalanej”, wydawany w latach 1926-1939, oraz „Gość z Obrzy”, z lat 1930-1951. Szczególne znaczenie ma wojenna wersja tego ostatniego pisma, wydawanego nieregularnie po 1939 r. jako „Gość Wojenny”, a także jubileuszowy numer z 1950 r., celebrujący 25-lecie istnienia Prowincji Polskiej. Zawiera on istotne eseje historyczne i jest załącznikiem syntezy pierwszych dekad działalności polskich oblatów, opracowanej przez kleryków Wyższego Seminarium Duchownego w Obrze. Obie serie wydawnicze są wciąż niezbędnym punktem wyjścia do dalszych badań archiwalnych. Należałoby je poszerzać zwłaszcza w odniesieniu do doświadczeń przedwojennych pokoleń polskich oblatów udających się na misje czy do Ameryki Północnej, Afryki czy Azji.

*

W niniejszym artykule omówiono polskie środowisko historyczne Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. Jest to oczywiście jedynie syntetyczny szkic ukazujący kapłanów najbardziej oddanych sprawie dokumentowania i utrwalania historii zgromadzenia. Za fundament i podstawę polskiej historiografii oblackiej uznano oczywiście najważniejsze archiwa, ale także publikacje autorstwa o. Józefa Pielorza OMI, nestora oblackich historyków w Polsce oraz twórcy licznych i najwartościowszych opracowań. Równoległe do jego osiągnięć wskazano na wytrwałe zaangażowanie grona polskich oblatów, mniej lub bardziej profesjonalnie zajmujących się udostępnianiem źródeł historii zgromadzenia i badaniem aspektów historii Kościoła w Polsce. Szczególne miejsce w historiografii oblatów zajmują kwestie związane z martyrologium duchowieństwa polskiego i postacią bł. Józefa Cebuli OMI, jednego ze 108 błogosławionych kapłanów, ofiar hitlerowskiej nienawiści do wiary. W przypadku poszukiwań nad historią misyjnego zaangażowania polskich

⁸³ Zob. *Missions de la Congrégation des Missionnaires Oblats de Marie Immaculée. Tables analytiques générales*, 5 vol., Rome b.d. Poszczególne tomy obejmują lata 1862-1887, 1888-1914, 1919-1939, 1947-1961 i 1962-1972.

oblatów za granicą wskazano tyleż na dotychczasowe osiągnięcia, jak i na ciągle czekające na zaangażowanie historyków kierunki możliwych badań.

Pomimo iż obłackie „środowisko historyczne” nie może poszczycić się osiągnięciami na miarę wielu zgromadzeń czy diecezji zasłużonych dla badania dziejów Kościoła w Polsce, znajduje swoje miejsce w panoramie polskiej historiografii kościelnej. Ubogaca je swoim wyczuleniem na tematykę misyjną i powszechną historię Kościoła. A na tyle, na ile oblaci zdołali się wpisać w tradycje polskiego katolicyzmu, poznanie dziejów tego oddanego misjom i nowej ewangelizacji zgromadzenia oraz jego związków z Polską, jest niezbędne dla pełnego ujęcia najnowszej historii Kościoła w Polsce. Opracowujący taką syntezę mogą skorzystać z owoców pracy obłackiego „środowiska historycznego”.

BIBLIOGRAFIA

Podano wyłącznie prace wykorzystane przy opracowaniu tekstu, pominięto publikacje i maszynopisy ilustrujące dorobek historiograficzny oblatów lub osób podejmujących zagadnienia historii obłackiej. Odpowiednie egzemplifikacje znajdują się w przypisach.

ŹRÓDŁA

- AGR [Archiwum Domu Generalnego Misjonarzy Oblatów, Rzym]
Polonia 1926.
- APP [Archiwum Prowincji Polskiej Misjonarzy Oblatów, Poznań].
Akta personalne Jana Jastrzębskiego
Akta personalne Józefa Krawczyka
Akta personalne Józefa Pielorza
Akta personalne Ignacego Pluszczyka
- Archiwalia o. Ignacego Pluszczyka OMI przekazane przez państwa Halinę i Leona Wostal, mps w zbiorach Biblioteki WSD Misjonarzy Oblatów w Obrze.
- ASO [Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego Misjonarzy Oblatów w Obrze].
Misjonarze Oblaci we Francji i Beneluksie
Oblaci – varia
- CAW [Centralne Archiwum Wojskowe, Warszawa].
Główny Wydział Duszpasterstwa WP
- K r a w c z y k J., Źródła, t. I, Lublin 1969, mps w zbiorach Biblioteki WSD Misjonarzy Oblatów w Obrze.

OPRACOWANIA

- B e r n a d M., Bibliographie des Missionnaires Oblats de Marie Immaculée, t. I, Ecrits des Missionnaires Oblats, 1816-1915, Liège 1922.

- Historia świadectwem czasów. Księdzu Profesorowi Markowi Tomaszowi Zahajkiewiczowi, red. W. Bielak, S. Tylus, Lublin 2006.
- L e v a s s e u r D. A., History of the Missionary Oblates of Mary Immaculate. Toward a synthesis, vol. 2, Rome 1989.
- „Misyjne Drogi” 2007, nr 3.
- P i e l o r z J., Martyrologium polskich oblatów 1939-1945. Historia polskich Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, którzy w czasie II wojny światowej byli deportowani do obozów koncentracyjnych, zabici, aresztowani lub umarli z powodu wojny, [do druku przygotował Wojciech Kluj OMI], Poznań 2005.
- P i e l o r z J., O. Józef Cebula. Oblat Maryi Niepokalanej 1902-1941. W oparciu o oryginalne dokumenty i zeznania świadków, Liège 1998.
- P i e l o r z J., Oblaci polscy. Zarys dziejów prowincji 1920-1970, Rzym 1970.
- P i e l o r z J., Père Jean-Guillaume Kulawy, patriarche des Oblats polonais: 1872-1941, „Vie Oblate Life” 61(2002), s. 323-342.
- W a l k u s z J., Kościelne ośrodki badań historycznych w Polsce do 1939 roku. Wprowadzenie w problematykę, w: Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura, t. V, red. J. Walkusz, Lublin 2006, s. 5-10.
- W a l k u s z J., Zakonne ośrodki badań historycznych w Polsce. Wprowadzenie w problematykę, w: Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura, t. VI, red. J. Walkusz, Lublin 2007, s. 5-11.

HISTORICAL RESEARCH IN THE POLISH CIRCLE OF MISSIONARY OBLATES OF MARY IMMACULATE

S u m m a r y

The article sums up the achievements of the historical circle of Polish Missionary Oblates of Mary Immaculate during the last century. It indicates the foundations of the Oblate historiography, which include the most important archival collections both in Poland and abroad, as well as studies by the most important Polish Oblate historians. Both achievements of historians-professionals and historians-amateurs are discussed. Several thematic aspects of the Oblate historiography are pointed to: basic syntheses, hagiographic and biographic works, studies on the work of Polish Oblates abroad. Also the main directions of further studies and their significance for the Church historiography in Poland are briefly discussed.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Misjonarze Oblaci Maryi Niepokalanej, historiografia, Polonia, misje, Józef Pielorz.

Key words: Missionary Oblates of Mary Immaculate, historiography, Polish community abroad, missions, Józef Pielorz.